

Beleidsadvies bij *Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen: Kennisagenda 2025-2035*

Rose Mary Allen, Esther Captain, Matthias van Rossum, Urwin Vyent

Inleiding

Dit beleidsadvies vergezelt *Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen: Kennisagenda 2025-2035* (kortweg: kennisagenda) en geeft advies voor de beleidsmatige kaders waarmee de Nederlandse overheid de uitwerking van deze kennisagenda gestalte kan geven.¹ De kennisagenda richt zich op de kennisontwikkeling die noodzakelijk is om het verleden, de doorwerkingen en de hedendaagse implicaties van de koloniale slavernij beter te begrijpen. Ook op de Caribisch-Nederlandse eilanden en in Suriname zijn tegelijkertijd kennisagenda's tot stand gekomen, vanuit respectievelijk het Interinsulair Overleg Slavernijverleden en vanuit het Nationaal Comité Herdenking Afschaffing Slavernij en Onderzoek Gevolgen van het Slavernijverleden in samenwerking met de Anton de Kom Universiteit.² *Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen: Kennisagenda 2025-2035* gaat uit van een Koninkrijksbreed perspectief, waarbij inzichten vanuit de Caribisch- Nederlandse en Suriname kennisagenda's worden ingesloten. Deze kennisagenda is geschreven met het doel dat deze de komende tien jaar kan functioneren als richtingaanwijzer voor het onderzoek naar het slavernijverleden en de doorwerkingen. Deze ontwikkeling van kennis is van belang voor de wetenschap, maar in het bijzonder ook voor samenleving en politiek, juist omdat gedegen kennis een goed fundament biedt voor nieuw en beter beleid ten aanzien van de doorwerkingen en het koloniale slavernijverleden zelf, en omdat het richtinggevend en essentieel is voor het vormgeven van herstel.

Vanwege de inhoudelijke functie als richtingaanwijzer hebben wij gekozen om de kennisagenda niet te belasten met de meer concrete en actuele beleidsmatige adviezen, maar om deze in een afzonderlijke brief te verwoorden. Dit maakt de kennisagenda een duurzamer instrument, en geeft deze brief meer ruimte voor urgente adviezen ten aanzien van het benodigde kennisbeleid.

¹ Rose Mary Allen, Esther Captain, Matthias van Rossum, Urwin Vyent, *Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen: Kennisagenda 2025-2035*. Leiden: KITLV, 2024.

² Luc Alofs (ed.), *Sailing in Salt Water. Advancing the Dutch Caribbean Reparations Agenda and Establishing an Inter-Island Knowledge and Expertise Network on the Slavery Past and Its Heritage*. Oranjestad: University of Aruba, 2024; Helmut Gezius, Marina de Bies, Tamira Sno, Nancy Gooding (red.), *Na so blaka buba tan.. Een verkennend onderzoek onder Afro-Surinamers in Suriname om te komen tot een onderzoeksagenda slavernijverleden voor de periode 2023-2033*. Paramaribo: Nationaal Comité Herdenking Afschaffing Slavernij en Onderzoek Gevolgen van het Slavernijverleden, 2023. Zie voor de uitwisseling met Curaçao en Suriname ook: <https://www.staatenslavernij.nl/nl/bijeenkomsten/symposium-slavernijverleden-10-november-2023/> en <https://www.staatenslavernij.nl/nl/bijeenkomsten/symposium-slavernijverleden-suriname-14-maart/>.

Dit beleidsadvies richt zich dus op de uitvoering van de kennisagenda en op de randvoorwaarden daarvoor. Het geeft advies over wat nodig is om het kennislandschap ten aanzien van het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen verder te brengen, in Nederland en in de voormalige gekoloniseerde samenlevingen.

Wij benadrukken dat het relevant is om een scherp onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van onderzoek en kennisvorming. In dit geval:

- i) Het benodigde fundamentele onderzoek naar verschillende aspecten van het slavernijverleden en doorwerkingen (zoals in verschillende onderzoekslijnen aan universiteiten en daarbuiten wordt verricht, maar vaak nog met onvoldoende middelen);
- ii) Het ‘toegepaste onderzoek’ (onderzoek in opdracht), zoals dit in de laatste jaren is gedaan naar de specifieke betrokkenheid bij het slavernijverleden door steden, provincies, banken, verzekeringsmaatschappijen en andere instituties;
- iii) De ‘vertaling’ van kennis, zoals gedaan door musea, erfgoedcentra en andere partijen.

Deze drie vormen van onderzoek dienen ieder verschillende doelen; ze bestaan naast elkaar en kunnen elkaar verrijken, maar kunnen niet zonder meer worden samengevoegd. De kennisagenda vraagt primair om fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Dit advies gaat in op de beleidsmaatregelen die daarvoor nodig zijn op het vlak van financiering van fundamenteel wetenschappelijk vervolgonderzoek, infrastructuur en een duurzame inbedding door middel van capaciteitsopbouw.

Overheidsbeleid en kennis

In *Staat en Slavernij* (2023) hebben wij vastgesteld dat een actief optreden ten aanzien van de nadelige maatschappelijke effecten van de doorwerkingen van het slavernijverleden – en kolonialisme in bredere zin – lang is uitgebleven. Het inzicht dat dit verleden doorwerkt tot op de dag van vandaag, en op veel verschillende manieren effecten heeft op de Nederlandse en de voormalig gekoloniseerde samenlevingen, is pas zeer recent ook door de Nederlandse overheid geaccepteerd (in de excuses van 19 december 2022). Door de ontwikkelingen van de afgelopen jaren geldt Nederland internationaal op dit moment als een voorbeeldland in de vooruitstrevende manier waarop instituties, overheden en kennisinstellingen omgaan met het koloniale slavernijverleden.

Maar ook nu Nederlandse overheden en andere instituties zich bewuster worden van dit verleden, de doorwerkingen ervan, hun eigen rol daarin, en het belang om hier op passende en effectieve manieren mee om te gaan, blijft het belangrijk om te benadrukken dat herstel

om meer gaat dan alleen symbolische handelingen en herdenkingen. Herstel vergt een doortastend en zeer bewust optreden ten aanzien van de hedendaagse sociale, economische en maatschappelijke ongelijkheden die met de doorwerkingen van dit verleden verbonden zijn.

Kennis is daarvoor onmisbaar. Om tot gedegen en onderbouwd beleid te komen is het van belang dat dit wordt vormgegeven met de juiste kennis van zowel het koloniale slavernijverleden als zijn doorwerkingen. De kennisagenda tekent de relevante onderzoeksonderwerpen uit die nodig zijn voor een verbetering en verdieping van het begrip van het Nederlandse koloniale slavernijverleden en de doorwerkingen daarvan. Dit beleidsadvies formuleert de randvoorwaarden die essentieel zijn voor de uitvoering van dit onderzoek en de duurzame inbedding van kennis.

Knelpunten

Dit brengt ons op een aantal serieuze knelpunten die te signaleren zijn in het huidige optreden vanuit de Nederlandse overheid. Allereerst moet worden vastgesteld dat het politieke en ambtelijke optreden nog te vaak sterk gefragmenteerd is, te kleinschalig blijft, te veel gericht is op herdenken en cultuurbeleid, en in veel opzichten onvoldoende gegrond is in kennis en besef van het slavernijverleden en de doorwerkingen. Ten aanzien van doorwerkingen wordt te vaak de focus uitsluitend gelegd op het bestrijden van racisme, terwijl de doorwerkingen meer beslaan, zoals achterstelling, zelfbeeld(en) en politiek staatkundige verhoudingen.

De overheid heeft tot nu toe de volgende initiatieven genomen die naast elkaar in gang zijn gezet:

- *Dialogen in Nederland, het Caribisch deel van het Koninkrijk en Suriname*, gevoerd door bewindvoeders in aanloop en naar aanleiding van de excuses door premier Rutte op 19 december 2022;
- *Herdenkingsjaar Slavernijverleden (1 juli 2023-1 juli 2024)*: 5,3 miljoen euro;
- *Fonds Slavernijverleden*: 200 miljoen euro, waarvan 100 miljoen voor maatschappelijke initiatieven en 100 miljoen voor kennis, bewustwording, erkenning en herdenken, doorwerking en verwerking, onder andere voor kosteloze naamswijziging, intensivering antidiscriminatie- en racismebeleid, toezeggingen aan de Caribisch-Nederlandse eilanden ten aanzien van erfgoed en cultuurbeheer. Voor deze 100 miljoen euro geldt een verdeelsleutel van 33 miljoen euro voor Nederland; 33 miljoen euro voor Suriname en 33 miljoen voor de Caribisch-Nederlandse eilanden;

- *Comité Koninkrijksbrede Herdenking Afschaffing Slavernij* (in oprichting): 8 miljoen euro per jaar;
- *Nationaal Museum Slavernijverleden met lokale weerslag op de Caribisch-Nederlandse eilanden* (in oprichting): 6 miljoen euro voorbereiding en 29 miljoen euro voor de bouw;
- *Renovatie Nationaal Slavernijmonument*: 250.000 euro;
- *Antidiscriminatievoorzieningen/Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme*: 2,5 miljoen euro per jaar.

Deze initiatieven zijn ieder voor zich zonder meer van groot belang. Tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat de voorbereiding en uitvoering van deze initiatieven sterk van elkaar is losgekoppeld en beschikbare nieuwe kennis regelmatig onvoldoende wordt gebruikt. Dit heeft tot gevolg dat processen sterk gefragmenteerd zijn, onduidelijkheid is ontstaan en betrokkenen enerzijds onder- en anderzijds overvraagd zijn; zowel qua organisatorische, financiële en emotionele spankracht als tijdsinvestering en -planning. Hierover zijn op verschillende momenten signalen geweest.³ Zo hebben nazaten van slaafgemaakten in zowel Nederland, de Caribisch-Nederlandse eilanden als Suriname aangegeven weinig ruimte en tijd te hebben ervaren voor hun eigen inbreng, denkproces en emotionele verwerking in de agenda's van de Nederlandse overheid en beleidsmakers. Dit heeft - naast instemming - geleid tot kritische reacties op de excuses van premier Rutte, mede omdat 19 december geen historische betekenis voor nazaten van slaafgemaakten heeft en als schijnbaar willekeurig gekozen datum bij sommigen de verdenking van haastwerk oproep.

Voorts richt het subsidiedeel voor maatschappelijke initiatieven binnen de Open Oproep Herdenkingsjaar Slavernijverleden zich op aanvragers vanuit het Nederlands-Atlantische gebied en laat daarmee belangrijke delen van het wereldwijde Nederlandse koloniale slavernijverleden buiten beschouwing. Voor de verdeling van de 100 miljoen euro voor kennis, bewustwording en erkenning geldt een verdeelsleutel van 33 miljoen euro voor Nederland; 33 miljoen euro voor Suriname en 33 miljoen voor de Caribisch-Nederlandse eilanden. Het is onduidelijk waarop de besluitvorming ten aanzien van deze gelden, de reikwijdte en verdeelsleutel is gebaseerd; deze lijkt niet op inhoudelijke gronden te hebben plaatsgevonden. Daar komt bij dat de huidige initiatieven zich sterker richten op herdenken,

³ Lionel Janga, Frank Quirindongo, Max Scriwanek, *“Een komma, geen punt.” Excuses Slavernijverleden / Diskulpa pa pasado di Sklabitud / Apologies for slavery past/Disculpa pa pasado di sklavitud*. Willemstad: Nationaal Archief / Plataforma Sklabitud/Herensia Sklabitud, 2023; Luc Alofs (ed.), *Sailing in Salt Water. Advancing the Dutch Caribbean Reparations Agenda and Establishing an Inter-Island Knowledge and Expertise Network on the Slavery Past and Its Heritage*. Oranjestad: University of Aruba, 2024.

erfgoed en cultuurbeleid dan het adresseren van de effecten van de (negatieve) doorwerkingen en vormen van herstel.

Ook moet worden vastgesteld dat de vrijgemaakte middelen ruim onvoldoende zijn. Dat geldt voor de middelen voor de benodigde ontwikkeling van kennis, maar nog veel sterker voor de benodigde inzet op herstel en doorwerkingen. De omvang van de door de Nederlandse overheid vastgestelde 200 miljoen is volstrekt te weinig om een gedegen beleid in gang te zetten op het gebied van herstel. Ook wanneer de omvang van het fonds als symbolisch bedrag wordt gezien, moet worden vastgesteld dat dit een laag, vrij willekeurig bedrag is dat onvoldoende recht doet aan het koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen.

Het koloniale slavernijverleden heeft een enorme impact gehad: dat is vastgesteld voor zowel de enorme ontwrichting en langdurige negatieve effecten voor gekoloniseerde samenlevingen en nazaten, als voor het economisch profijt dat Nederland heeft gehad van haar rol in de koloniale slavernij. Zo vertegenwoordigde omgerekend alleen al de Atlantische slavernij-gerelateerde economie in de tweede helft van de achttiende eeuw een economische waarde van bijna 45 miljard euro per jaar.⁴ En dat laat nog buiten beschouwing dat het profijt van de koloniale slavernij zich uitstrekte over een periode van bijna drie eeuwen, waarin Nederland ook een belangrijke koloniale slavernijgeschiedenis kende in Azië en Zuid-Afrika waarvan middels de Verenigde Oost-Indische Compagnie en private investeringen het profijt naar de Republiek terugvloede.

Naast de koloniale slavernij in de meest directe zin maakte Nederland als kolonisator gebruik van andere vormen van koloniale dwangarbeid, die eveneens veel profijt hebben opgeleverd, waarbij gedacht kan worden aan corveearbeid (op de Molukken, in Sri Lanka en op Java al in de zeventiende en achttiende eeuw), het 'cultuurstelsel' (in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw), contractarbeid en gevangenenarbeid. Het koloniaal profijt van deze vormen van dwangarbeid is nog niet becijferd, maar was van groot belang voor de ontwikkeling van Nederland. Zo leverde het 'cultuurstelsel' op het hoogtepunt midden negentiende eeuw zelfs een derde tot de helft van de inkomsten van de Nederlandse schatkist. Het is duidelijk dat het koloniale slavernijverleden heeft geleid tot doorwerkingen die tot op de dag van vandaag invloed hebben op de samenlevingen in het Koninkrijk en daarbuiten, maar dat op de reikwijdte van deze doorwerkingen en de hedendaagse problemen nog geen volledig zicht is.

Een voorbeeld daarvan is het verbod op eigen en/of lokale talen dat de kolonisator tijdens de periode van slavernij en koloniaal bewind aan de lokale bevolking heeft opgelegd. Het verbod

⁴ Matthias van Rossum, 'De economische en sociale impact van het Nederlandse koloniale slavernijverleden' in: Rose Mary Allen, Esther Captain, Matthias van Rossum, Urwin Vyent (red.), *Staat en slavernij. Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen*. Amsterdam: Athenaeum, 2023, 393-403.

fungeerde als een middel van onderdrukking waardoor sommigen de beheersing van deze talen zijn kwijtgeraakt. Tegelijkertijd was het subversief gebruik van deze talen een vorm van verzet tegen koloniale overheersing. In 2021 is de bestuursafpraak aangenomen om het Papiaments te beschermen en te bevorderen, wat betekent dat deze taal voortaan in rechtbanken, tijdens officiële vergaderingen en op school gesproken mag worden. Het is maar één voorbeeld van schadelijke en vernederende praktijken die pas recent zijn herzien. En hoewel de gevolgen die tot op de dag van vandaag wereldwijd worden gevoeld vrijwel niet te becijferen zijn, moet wel worden vastgesteld dat zowel het Nederlandse profijt van de koloniale slavernij, als de benodigde middelen ten aanzien van een serieus en volwaardig beleid dat beoogt om de hedendaagse (negatieve) doorwerkingen van het Nederlandse koloniale slavernijverleden tegen te gaan het symbolische bedrag van het fonds en de huidige initiatieven ver ontstijgen.

Prioriteit voor herstel en verruiming van middelen

Dit beleidsadvies benadrukt daarom dat er meer middelen nodig zijn. Dat geldt zeer nadrukkelijk voor de benodigde maatregelen op het vlak van herstel (dat niet binnen de scope van dit beleidsadvies valt: hiervoor verwijzen wij naar het tienpuntenplan van de CARICOM)⁵ en ook voor de kennisproductie (dat wél binnen de scope van dit beleidsadvies valt). Wij adviseren voor de huidige beleidsmaatregelen, dat daar waar keuzes gemaakt moeten worden binnen de huidige te beperkte financiële ruimte, prioriteit moet liggen bij herstel, zoveel mogelijk gezien vanuit een Koninkrijksbreed perspectief waarmee de achterstelling van de Caribisch-Nederlandse eilanden in beeld komt. Tegelijkertijd benadrukken wij dus dat er meer middelen nodig zijn. Daarbij is een aparte agenda nodig voor maatregelen die werken aan herstel.

Dit beleidsadvies beslaat de agenda voor kennisproductie. Deze kennisproductie is cruciaal voor een beter wetenschappelijk en maatschappelijk begrip van het koloniale slavernijverleden en de verreikende doorwerkingen, maar ook omdat daarmee de noodzakelijke kennis en inzichten worden geleverd die de grondslag bieden voor de passende vormgeving van beleidsmaatregelen die aan herstel bijdragen. De financiële benodigdheden voor een gedegen en systematische kennisagenda ontstijgen de ruimte van het symbolische bedrag dat is vrijgemaakt ruimschoots. Er zal dus meer financiering daarbuiten en over langere termijn nodig zijn ten behoeve van duurzame kennisontwikkeling en capaciteitsopbouw. Kennis is onmisbaar voor een beter begrip én voor zinvol beleid.

⁵ Zie: <https://caricom.org/caricom-ten-point-plan-for-reparatory-justice/>

Advies beleidsmaatregelen kennis

Wat is concreet nodig om het kennislandschap ten aanzien van het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen verder te brengen, in Nederland en voormalige gekoloniseerde samenlevingen?

Bij wijze van conclusie zien wij daarvoor de volgende beleidsmaatregelen als minimale vereisten:

1. Capaciteitsopbouw 50-100 miljoen, 2025-2035⁶

Het bewerkstelligen en ondersteunen van capaciteitsopbouw voor wetenschappelijk onderzoek en kennis over het koloniale slavernijverleden, nadrukkelijk bedoeld om historisch gegroeide ongelijkheden meer in evenwicht te brengen, en om de ontwikkelde expertise en te nemen beleidsmaatregelen op het gebied van onderzoek en infrastructuur te bestendigen. Het advies geldt voor drie gebieden en doet daarnaast een voorstel voor een gezamenlijke transnationale werkgroep:

- Caraïbische delen van het Koninkrijk:
 - Structurele financiering van wetenschappelijk onderzoek naar het koloniale slavernijverleden, het koloniale verleden in brede zin en de doorwerkingen daarvan. Het gaat hier ook om de opleiding van toekomstige onderzoekers, het ontwikkelen en waarborgen van structurele capaciteit voor onderzoek en onderwijs met betrekking tot het koloniale slavernijverleden en doorwerkingen, en de inbedding in relevante disciplines aan universiteiten en kennisinstellingen.

- Voormalige delen van Nederlandse koloniale rijk:
 - Stimuleren en ondersteunen van capaciteitsopbouw voor wetenschappelijk onderzoek en kennis over het koloniale slavernijverleden, met name in Suriname, Zuid-Afrika, Indonesië en andere delen van het voormalige Nederlandse koloniale wereldrijk waar slavernij een belangrijke rol speelde en behoefte is aan capaciteitsopbouw (o.a. Ghana, India, Sri Lanka, Madagaskar, Mauritius).

⁶ Zes universiteiten en diverse KNAW-instellingen met vergevorderde ontwikkelde expertise op het gebied van onderzoek naar het koloniaal slavernijverleden en doorwerkingen (m.n. de universiteiten in Utrecht, Nijmegen, Groningen, Leiden, Amsterdam; en KITLV, IISG en Meertens Instituut). De Rijksdienst Caribisch Nederland spreekt van drie universitaire instellingen op Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Voor de capaciteitsopbouw op het gebied van onderzoek naar het koloniaal slavernijverleden en doorwerkingen is een evenredige allocatie wenselijk. Dat zou betekenen per instelling minimaal 500.000 euro per jaar (voor tien instellingen - dus zes universiteiten in Nederland, KNAW en drie universiteiten op Aruba, Curaçao en Sint Maarten). Het profiel van de expertise binnen deze capaciteitsopbouw moet per instelling nader invulling krijgen. Daarnaast is het van belang om te verkennen hoe capaciteitsopbouw buiten het Koninkrijk der Nederlanden in voormalige gekoloniseerde landen gestimuleerd kan worden.

- Europees Nederland:
 - Structurele financiering van wetenschappelijk onderzoek naar het koloniale slavernijverleden, het koloniale verleden in brede zin en de doorwerkingen daarvan;
 - Structurele financiering van een netwerkfunctie waarin samenwerkingen tussen relevante onderzoeksgroepen van universiteiten en KNAW-instellingen wordt bevorderd en vorm kan krijgen.
- Gezamenlijke opbouw van een transnationale kennisagenda Caribisch-Nederland, Suriname en Nederland:

Het instellen van een werkgroep met vertegenwoordigers van het Interinsulair Overleg Slavernijverleden namens de Caribisch-Nederlandse eilanden, het Nationaal Comité Herdenking Afschaffing Slavernij en Onderzoek Gevolgen van het Slavernijverleden/Anton de Kom Universiteit namens Suriname in partnerschap met het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), Koninklijk Instituut voor de Taal,- Land- en Volkenkunde (KITLV) en Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee) namens de regiegroep van het project ‘Staat en slavernij’ vanuit Nederland. Doel is om een transnationale kennisagenda te realiseren naar aanleiding van de drie kennisagenda’s die inmiddels in Nederland, de Caribisch-Nederlandse eilanden en Suriname beschikbaar zijn. De transnationale kennisagenda zal zowel multidisciplinair als extradisciplinair van opzet zijn, waarbij partnerschappen met bijvoorbeeld maatschappelijke instellingen zullen worden gezocht. Op basis hiervan kunnen gezamenlijke thema’s worden geïdentificeerd en zal een jaarlijks transnationaal symposium kunnen plaatsvinden, afwisselend op de eilanden, in Suriname en Nederland. De werkgroep staat open voor verdere uitbreiding met partners uit andere landen die door het Nederlandse koloniale verleden zijn geraakt en die zich bij deze transnationale kennisagenda wensen aan te sluiten.

2. Duurzame kennisinfrastructuur 40-80 miljoen, 2025-2035⁷

Het is voor een duurzame ontwikkeling van kennis van groot belang dat geïnvesteerd wordt in een infrastructuur van kennisontwikkeling die drempels wegneemt en samenwerkingen,

⁷ Projectprogramma’s in de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) en in infrastructurele programma’s van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) beslaan doorgaans een budget in de orde van grootte van 5 tot 20 miljoen. Zo beslaat het NWA project *Re/Presenting Europe: Popular Representations of Diversity and Belonging* een omvang van 4,9 miljoen euro (2022-2028); het NWO Groot infrastructuur project GLOBALISE beslaat een omvang van 5,2 miljoen euro (2022-2026). Projecten in de Grootschalige Wetenschappelijke Infrastructuur beslaan een budget van minstens 13,3 miljoen euro. Onze inschatting is dat voor deze onderdelen van deze digitale infrastructuur twee rondes van ongeveer zes grotere infrastructurele projecten voor de duur vijf jaar nodig zijn. Daarnaast is er noodzaak voor een internationaal uitwisselingsprogramma.

uitwisseling van informatie en deelname aan kennisproductie bevordert in Europees en Caribisch Nederland en wereldwijd, met name in landen die aan het Nederlandse koloniale slavernijverleden verbonden zijn, zoals Suriname, Zuid-Afrika en Indonesië. Concreet gaat het daarbij om:

- Een duurzame digitale infrastructuur voor:
 - Ontsluiting archieven en andere collecties (digitalisering; tekstherkenning; digitale verrijking; historische en semantische contextualisering);
 - Data (verzamelen; cureren; bewaring en beschikbaarstelling; koppeling) en brede diversiteit van verschillende soorten onderzoeksdata (historisch; archeologisch; interviews; audio en visueel; materieel/objecten);
 - Onderzoeksinstrumenten (geavanceerde digitale zoek- en analysemethoden; crowdsourcing en citizen science voor verschillende soorten onderzoeksmethoden).⁸
- Internationale samenwerkings- en uitwisselingsprogramma's.

3. Subsidieprogramma onderzoek 52 - 104 miljoen, 2025-2035⁹

Een subsidieprogramma is nodig om het benodigde fundamenteel wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken, dat richting krijgt aan de hand van de kennisagenda, en ruimte biedt voor onderzoek naar vraagstukken op zowel het vlak van historische ontwikkeling van het Nederlandse koloniale slavernijverleden wereldwijd als de doorwerkingen daarvan. Essentieel hierbij is:

⁸ Over de invulling van deze duurzame infrastructurele kant van kennisontwikkeling valt veel meer te zeggen op basis van de ervaringen en uitwisselingen die binnen het project zijn opgedaan. Dit kan wanneer gewenst verder worden uitgewerkt, maar valt buiten de huidige opdracht.

⁹ In beleidsmaatregelen worden nu voor 2024 (en kort daarop volgende jaren) middelen gereserveerd vanuit BZK en OCW. Voor de uitwerking van de kennisagenda is de volgende stap om voor de periode van tien jaar structureel een jaarlijks bedrag te reserveren voor het benodigde vervolgonderzoek. Juist vanwege de veelzijdigheid van de voorliggende vraagstukken is een significant subsidieprogramma nodig (historische ontwikkelingen en doorwerkingen; Atlantisch en Azië; de Nederlandse en voormalig gekoloniseerde samenlevingen; diversiteit aan nazatengemeenschappen; veelheid van vormen doorwerkingen). De kennisagenda identificeert 12 thema's met in totaal 36 expliciete aandachtsgebieden voor benodigde vernieuwende kennisontwikkeling. Voor ieder aandachtsgebied zullen vaak meerdere onderzoeksprojecten nodig zijn om recht te doen aan de benodigde kennis. In het stelsel van wetenschapsfinanciering staat een project dat ervaren onderzoekers 'in staat [stelt] een eigen vernieuwende onderzoekslijn te ontwikkelen' gelijk aan een budget van 850.000 euro (Vidi, talentprogramma NWO). Dit zou betekenen een minimumbudget van 51.850.000 euro bij een gemiddelde van 1,5 project voor de historische aandachtsgebieden en een hoger gemiddelde van 2 projecten voor aandachtsgebieden rond doorwerkingen (noodzakelijk vanwege de complexiteit en onderontwikkeling van kennis op dit vlak). De verdubbeling van deze capaciteit zou meer recht doen aan de benodigde intensivering van kennisontwikkeling.

- Een structureel subsidieprogramma voor vervolgonderzoek, met duidelijke randvoorwaarden die het instrument zo open mogelijk inrichten.

Te veel beperkingen opleggen aan de inbedding en achtergrond van aanvragers, of de institutionele vormgeving van projecten, leidt tot institutionalisering en uitsluiting. Daarom moet het subsidieprogramma de toegankelijkheid van deelname aan de kennisproductie en de reikwijdte van het onderzoek bevorderen. Dat wil onder meer zeggen: lage drempels voor aanvragers op het gebied van formele aanstellingscriteria (zoals vaste aanstelling, gepromoveerd/hogleraar, affiliatie); niet te veel eisen rond consortia; en zowel individuele kleinere aanvragen als grotere projectaanvragen mogelijk maken (gemeten in zowel fte als financiën). Aansluiting en inbedding bij kennisomgevingen met relevante expertise is weliswaar wenselijk, maar ook hier moeten de criteria, financiële en administratieve voorwaarden geen uitsluitende werking hebben. Het is van belang om deelname vanuit en samenwerkingen met de voormalig overzeese delen van het Koninkrijk en voormalig gekoloniseerde samenlevingen wereldwijd aan te moedigen.

De benodigde omvang van dit programma om voldoende impact te hebben en duurzame verankering mogelijk te maken is minimaal 52 miljoen euro, zo mogelijk 104 miljoen, voor de duur van de periode 2025-2035.

Maart 2024